

ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK
EVERGEM - RALINGEN BELZEELSE KERKWEG
16 EN 17 APRIL 2009

David Vanhee

COLOFON

© 2011

© Kale - Leie Archeologische Dienst, David Vanhee

figuren © Auteurs (KLAD), tenzij anders vermeld

layout:

druk- & bindwerk:

verantwoordelijke uitgever:

D. Vanhee

Zquadra, Kortrijk

Kale - Leie Archeologische Dienst

Kasteelstraat 26

9880 Aalter

www.deklad.be

I. Voorwoord

Dit document biedt een bondig overzicht van de vondsten gedaan tijdens het vooronderzoek met proefsleuven, uitgevoerd op de terreinen van een verkaveling aan de Belzeelse Kerkweg en Ralingen, door intergemeentelijk archeoloog D. Vanhee van de KLAD.

Aan de hand van dit rapport is een PVE opgemaakt met de bijzondere voorwaarden voor de uitreiking van een opgravingsvergunning voor het vlakdekkend archeologisch onderzoek van de archeologische site. Dit onderzoek zal worden uitgevoerd in opdracht van de bouwheer in het kader van de zorgplicht en in samenspraak met de KLAD.

II. Inhoud

I. Voorwoord	3
II. Inhoud	5
IV. Projectomschrijving	9
IV.1 Aanleiding van en opbouw naar het onderzoek	9
IV.2 Tijds kader	9
IV.3 Financieel kader	9
V. Archeologische en historische voorkennis	11
VI. Resultaten	13
Zone I	13
Zone II	13
Zone III	15
VII. Besluit	17
VIII. Bibliografie	19

III. Administratieve gegevens

LOCATIEGEGEVENS

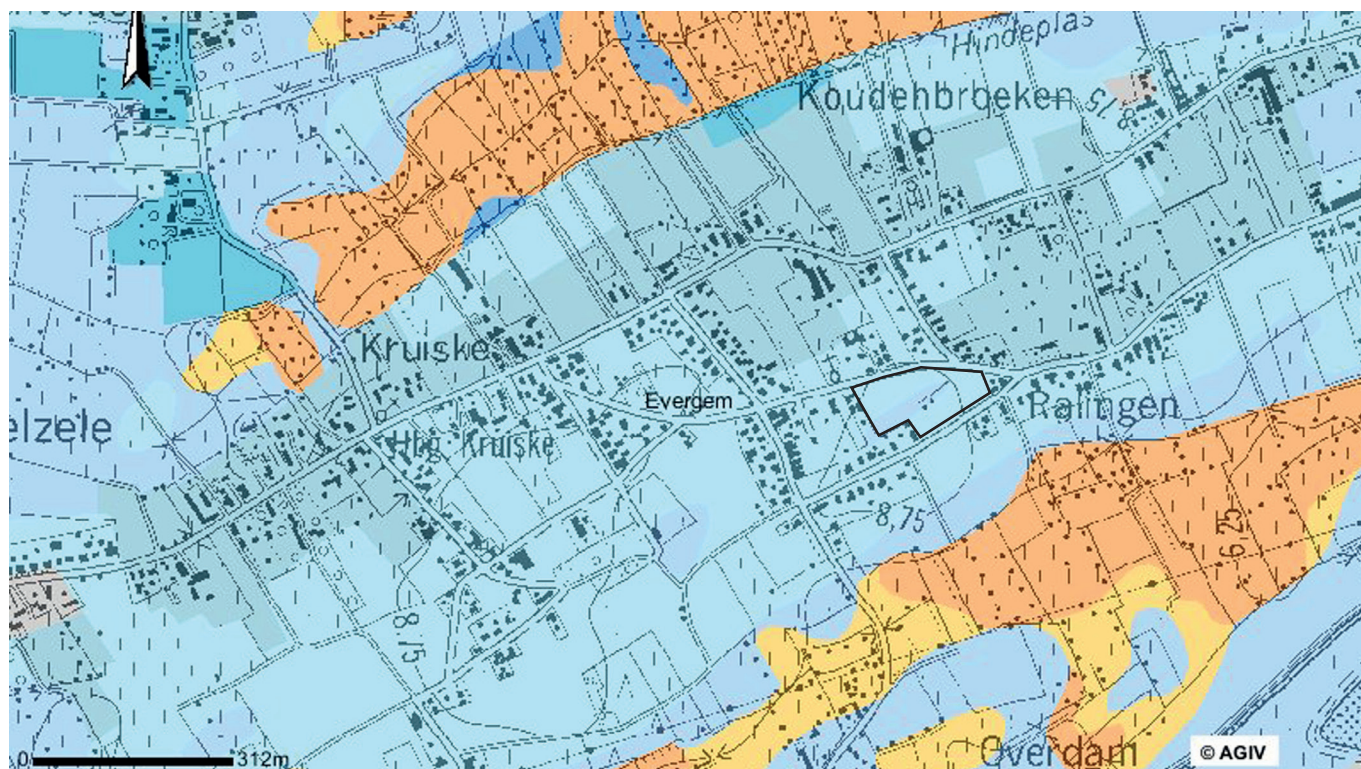
Gemeente:	Evergem – Belzele
Plaats/straat:	Belzeelse Kerkweg - Ralingen
Kadastrale gegevens:	Evergem, 2e afdeling sectie E, nrs. 163, 158, 150, 157, 151a en B, 148, 140 en 147 ²
X:	102139.85
Y:	199616.15

OPGRAVINGSDOCUMENTATIE

Vergunning:	2009/078
Geldig:	01/04/09 – 05/05/09
Naam aanvrager:	David Vanhee
Naam vooronderzoek:	Belzeelse Kerkweg – Ralingen
Opgravingscode:	Eve – BK – VO09
Datum:	16 en 17 april 2009
Te onderzoeken oppervlakte:	ca. 1,75ha
Algemene methodiek:	vooronderzoek met proefsleuven (ca. 12 m tussen), aangevuld met kijkvensters

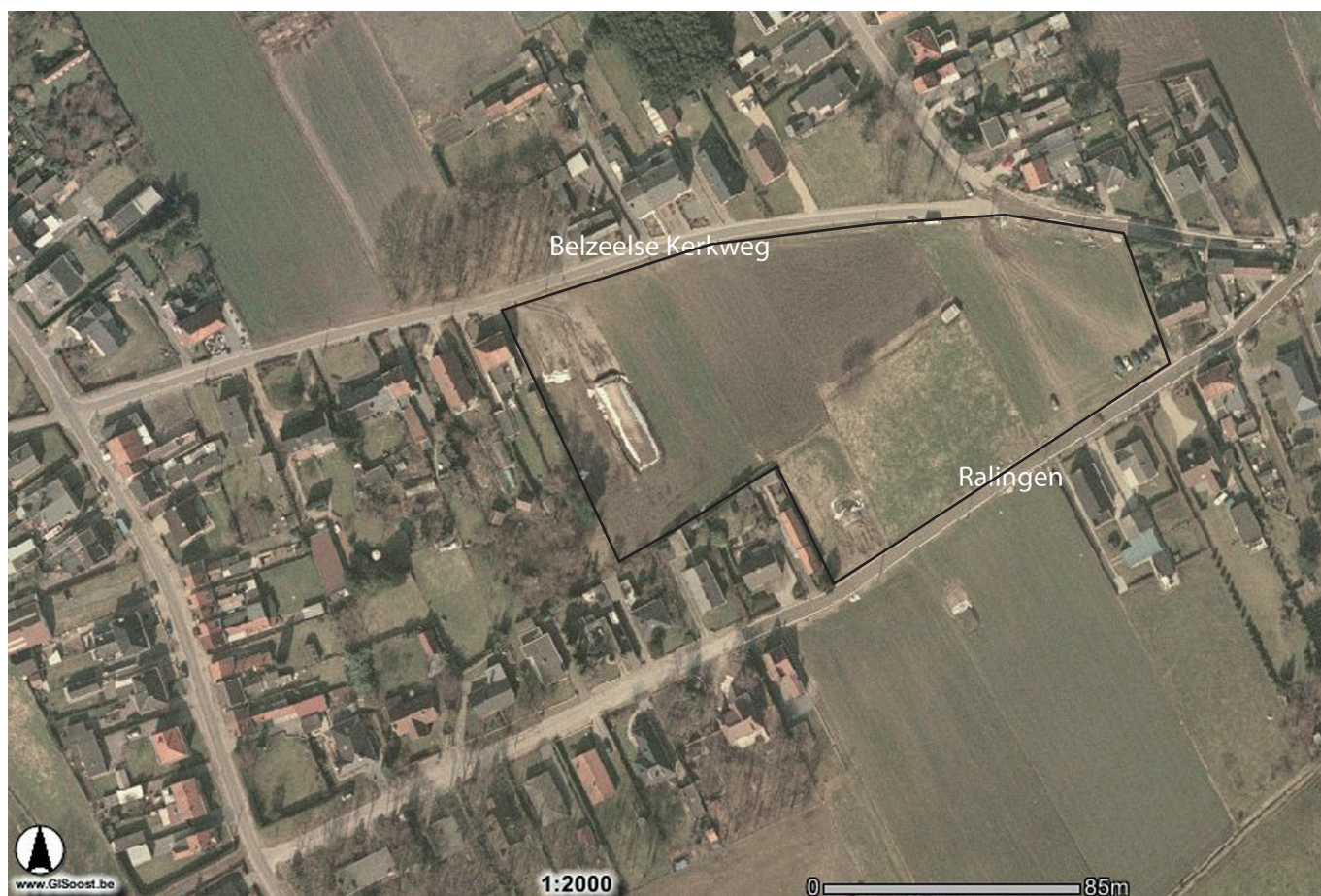
BOUWHEER

Contactpersoon voor de bouwheren
Landmeetkundig bureau Daeninck – Audenaert & Co.
Michel Daeninck
Witte Moer 33, 9940 Evergem – Sleidinge
0475 33 23 55

Figuur 1: Bodemkaart van het projectgebied. (© <http://geo-vlaanderen.gisvlaanderen.be>)

Figuur 2: Het terrein op de luchtfoto. (© gisooost.be)

IV. Projectomschrijving

IV.1 AANLEIDING VAN EN OPBOUW NAAR HET ONDERZOEK

Het project omvat de aanleg van een verkaveling van 35 loten op een terrein van ca. 1,75 ha, tussen de Belzeelse Kerkweg en Ralingen in Evergem - Belzele. Deze terreinen zijn kadastraal gekend als Evergem, 2e afdeling sectie E, nrs. Evergem, 2e afdeling sectie E, nrs. 163, 158, 150, 157, 151a en B, 148, 140 en 147².

Het plangebied loopt net binnen de 8,75 m TAW en de bodemkaart van België karteert het gebied als Zbh; een droge zandbodem met verbrokkelde ijzer- en/of humus B-horizont.

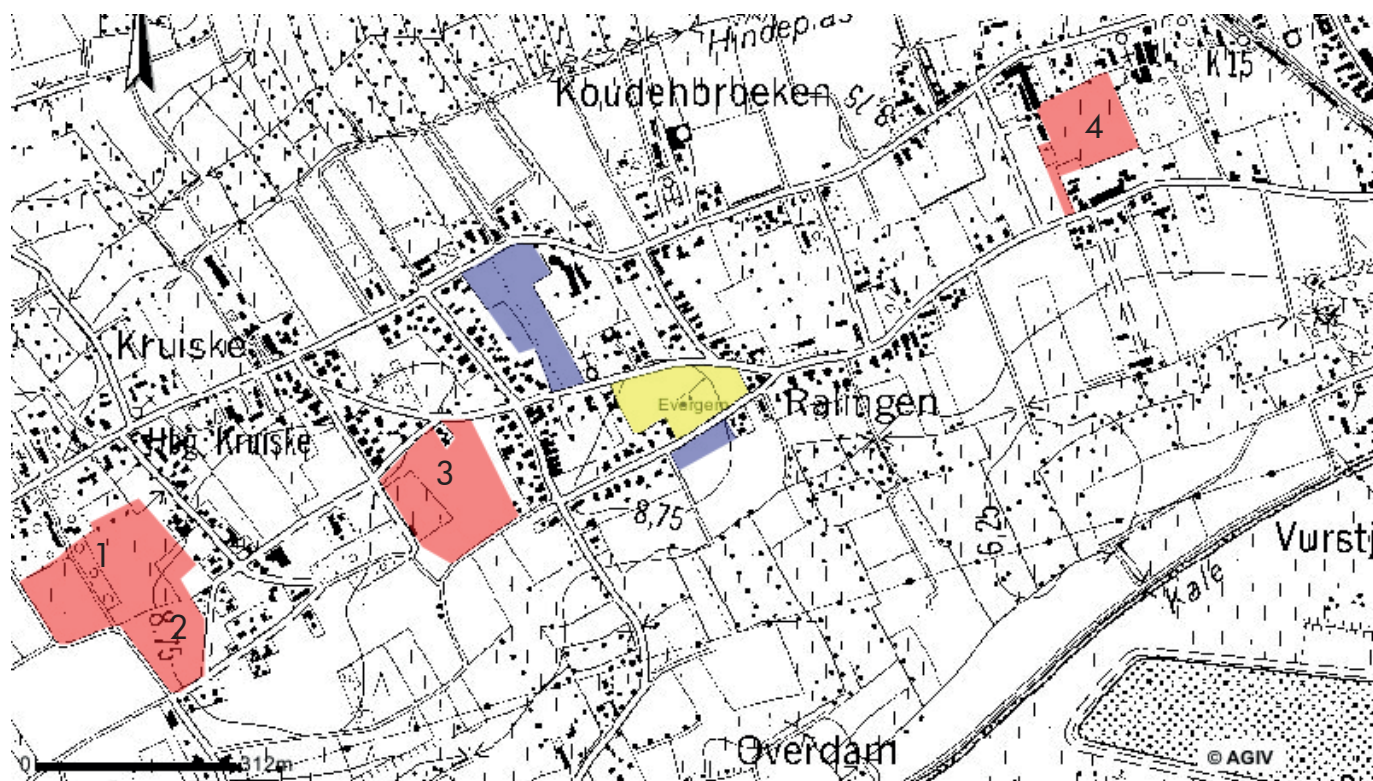
Dit plangebied ligt op een hogere zandrug ten noorden van de vallei van de Kale; een bekend rijk archeologisch gebied waar met grote regelmaat archeologische sites worden ontdekt d.m.v. luchtfotografie, veldprospectie of bij archeologisch (voor)onderzoek voorafgaand aan grote werkzaamheden. Voorbeelden daarvan zijn de recente archeologische opgravingen nabij Molenhoek, Steenovenstraat, Koolstraat en het vroegere onderzoek op Ralingen.

IV.2 TIJDSKADER

Het vooronderzoek ging door op 16 en 17 april 2009.

IV.3 FINANCIIEEL KADER

De kosten van het vooronderzoek op de verkaveling werden verdeeld tussen de KLAD, die de intergemeentelijk archeoloog David Vanhee ter beschikking stelde en de bouwheer die de kraan met kraanman en de landmeter ter beschikking stelde.

Figuur 3: Ligging van de verkaveling (geel) op de topografische kaart ten opzichte van de reeds onderzochte sites (rood) Steenovenstraat (1), Molenhoek (2), Koolstraat (3) en Ralingen (4) en nog te onderzoeken gebieden (paars). (© www.agiv.be)

Figuur 4: Ligging van het plangebied ten opzichte van de onderzochte sites Steenovenstraat (1), Molenhoek (2), Koolstraat (3) en Ralingen (4). (© www.agiv.be)

V. Archeologische en historische voorkennis

Voor de aanvang van het vooronderzoek was er niets gekend van dit plangebied, maar de ligging op een hogere zandrug ten noorden van de vallei van de Kale maakte het toch een bijzonder interessant gebied. Een studie van verschillende vorsers van de Gentse Universiteit bracht reeds in 1999 de archeologische en historische rijkdom van de oost-west lopende, tardiglaciale zandrug ten noorden van de Nieuwe Kale tussen Evergem en Belzele in beeld. De door hen gebruikte gegevens uit luchtfoto's, veldprospecties en enkele kleinere (voor)onderzoeken hadden sporen uit zowat alle periodes van de menselijke geschiedenis aan het licht gebracht. De vorsers hadden er tevens geopperd dat dit gebied (landschappelijk) zou beschermd worden, zodat de archeologische erfgoed zou gespaard blijven. Ingekleurd als woonuitbreidingsgebied binnen het grootstedelijk gebied Gent kon deze zandrug ondanks alle inspanningen niet gespaard worden.

Tussen 2007 en 2010 mondde de aansnijding van dit gebied uit in grootschalig onderzoek bij quasi elke verkaveling die er werd aangelegd. Voorbeelden van recent archeologisch onderzoek in de buurt zijn de opgravingen nabij Molenhoek, Steenovenstraat, Koolstraat, Schoonstraat en het vroegere onderzoek op Ralingen.

Voor de steentijd blijft de kennis voor de regio voornamelijk beperkt tot prospectievondsten van vuurstenen artefacten, voornamelijk uit het mesolithicum tussen 10.000 tot 4000 v. Chr. (LALOO P. ET AL, 2009). Recent onderzoek op het nieuwe industrieterrein De Nest te Evergem, heeft wel verschillende prehistorische kampementen aan het licht gebracht. Uit de eerste gegevens komen verschillende kleine bewoningszones uit de middensteentijd (vroeg en/of midden mesolithicum) naar voor. Dit is ongeveer tussen 10.000 - 8.000 v.C. Er is ook bewijs van bewoning uit het finaalpaleolithicum (12.000 - 10.000 v.C.) aangetroffen (DEVRIENDT I. & LALOO P., 2011).

Voor de metaaltijden vermelden we de sites Evergem-Ralingen, waar eind van de jaren '80 van de vorige eeuw twee grafcircles uit de bronstijd werden opgegraven (VANMOERKERKE J. & SEMEY J., 1983) en Molenhoek waar ook grafcircles werden opgemerkt door luchtfotografie (BOURGEOIS J. ET AL, 1999). Wat verder van het plangebied werd, tijdens het onderzoek op het industrieterrein van Rieme - Noord, een deel van een circulaire structuur onderzocht (HOORNE J. ET AL, 2009).

Op een ander industrieterrein Kluizendok werden een aantal waterputten aangetroffen die in de ijzertijd geplaatst worden. Daarin werd heel wat aardewerk en 3 eergetouwen gevonden. Gebouwplattengronden bleven echter uit (LALOO P. ET AL, 2009).

Voor de Romeinse periode zijn de aanwijzingen van bewoning zeer uitgesproken. In de jaren '80 van de vorige eeuw werd te Evergem-Vierlinden een dubbel grachttracé met een lineaire palenzetting aan één zijde van de gracht aangetroffen. De onderzoekers vermoedden te maken te hebben met een mogelijke versterkte nederzetting uit de tweede helft van de 1e eeuw tot midden van de 3e eeuw n.C. (DESEYN G. ET AL, 1984).

Recent onderzoek bracht meerdere rurale nederzettingen uit de Romeinse tijd aan het licht in de ruimere regio. Tussen 2005 en 2009 werd op het Kluizendok, een uitbreiding van de Gentse haven van zowat 130 ha, een Romeins nederzettingslandschap van ca. 15 ha onderzocht (LALOO P. ET AL, 2009). We vermelden ook kort de site aan de Christoffelweg (BRUGGEMAN J. & REYNIS N., 2011) die momenteel nog in onderzoek is.

Vlakbij het plangebied liggen nog 4 sites waar bewijzen van Romeinse occupatie aan het licht kwamen. Op de site aan de Steenovenstraat werd een deel van een wegtracé uit deze periode aange-

sneden. Mogelijk kan ook een gebouw typologisch in deze periode geplaatst worden (DE LOGI A. & SCHYNKEL E., 2009).

Er vlak naast, op de site Molenhoek, werd een Romeins erf onderzocht, bestaande uit een kruisvormig hoofdgebouw, twee bijgebouwtjes en minstens een, mogelijk twee waterputten. Een tweede hoofdgebouw kon deels opgegraven worden en er bevonden zich nog vier Romeinse waterputten in het opgravingsvlak. Hier staan de gebouwen haaks georiënteerd op een Romeins wegtracé. Ook een viertal mogelijke brandstengraven werden aangetroffen (SCHYNKEL E. & URMEL L., 2009). In dezelfde omgeving van de deze sites vermelden we ook nog de site Koolstraat. Daar kwam een Gallo-Romeinse nederzetting aan het licht, met een dichte bebouwing met negen hoofdgebouwen, een twintigtal bijgebouwen en verschillende waterputten, kuilen en grachten. De vondsten wijzen op een langdurige occupatie vanaf de 1ste eeuw tot de eerste helft van de 3de eeuw. (DE LOGI A. ET AL, 2009).

Binnen dezelfde reeks archeologische vindplaatsen werden ook rurale volmiddeleeuwse sites aangetroffen. We vernoemen alweer de site van de Steenovenstraat met zes erven uit de tweede helft 12e eeuw tot eerste helft van de 13e eeuw (DE LOGI A. & SCHYNKEL E., 2009), de site aan de Molenhoek met een 11e- tot 12e-eeuwse nederzetting met drie huisplattegronden (SCHYNKEL E. & URMEL L., 2009), de site Koolstraat met nog twee 12e-eeuwse gebouwen met bijhorende waterputten en grachtafbakeringen (DE LOGI A. ET AL, 2009) en de site Ralingen-Schoonstraat met een vijftal 12e-eeuwse boerderijplattegronden (VAN DE VIJVER M. ET AL, 2009).

De opsomming van deze onderzoeken toont duidelijk aan dat de regio rond de site relatief dicht bezaaid is met archeologische vindplaatsen, wat de archeologische opvolging van infrastructuurwerken in deze regio noodzakelijk maakt.

Figuur 5: Bodemkundige verkleuringen in Sleuf 1.

Figuur 6: Deze recente en subrecente verstoringen komen over quasi het volledige terrein voor.

VI. Resultaten

Uit de verkregen resultaten van het vooronderzoek bleek dat het terrein wel degelijk archeologische sporen bevatte, maar tevens dat de bodem erg had geleden onder (recente) agrarische activiteit. Het volledige terrein kan opgedeeld worden in 3 zones.

ZONE I

De eerste zone bevat de percelen 163, 158, 157, 151a en b en 147² (Evergem, 2e afdeling sectie E), langs Ralingen heen. Het zijn tevens de hoogst gelegen percelen. Hier werden in eerste instantie 6 parallelle sleuven aangelegd (1 tot 6) volgens een quasi O-W- richting parallel met Ralingen. Vanaf sleuf 1 was de gekarteerde droge zandbodem met verbrokkelde ijzer- en/of humus B-horizont (Zbh) direct duidelijk. Dit bemoeilijkte de leesbaarheid van de bodem. Daarnaast werden er in deze en enkele andere sleuven recente of subrecente verstoringen aangetroffen.

Vanaf sleuf 2 werden duidelijke archeologische sporen aangetroffen. Het betreft een vermoedelijke kruising of afsplitsing van grachten (S1 en S2) met een eerder donkere vulling, waarvan er één haaks staat op het sleuvensysteem en één over enkele meters kon worden gevolgd. Daarna werd de sleuf een tweetal meter opgeschoven naar het noorden. Daarbij werd een spoor (S3) aangetroffen met een eerder lichte, recentere vulling. Dit spoor lag tussen heel wat resten van maïssilo's en het is niet uitgesloten dat dit spoor toch deel uitmaakt van een plattegrond.

In de sleuven 3 en 4 werd onder meer dezelfde gracht als in sleuf 2, haaks op de sleuven aangetroffen, wat een erfafbakening laat uitschijnen. Verder werden er een duidelijk paalspoor (sleuf 3) en een deel van een vermoedelijke waterput (sleuf 4) ontdekt. Om dit te verduidelijken werden er kijkvensters aangelegd. Eén ervan verbond de twee sleuven ter hoogte van de haakse gracht. Naast deze gracht werden er nog enkele grachten en een reeks paalsporen aangetroffen. Door de aanwezigheid van de vele ploegsporen kon er geen duidelijk grondplan uit opgemaakt worden. Uit één van de paalsporen kwam wel een wandscherf tevoorschijn.

Uit dit kijkvenster bleek alweer dat de bodem zwaar heeft geleden door agrarische activiteit. Vele verstoringen zijn toe te wijzen aan de aanleg van silo's, aan ploegen of aan het wegzakken van zware landbouwvoertuigen tot op de stabiele bodem.

Het andere kijkvenster werd aangelegd op sleuf 4 en legde de resten van een waterput of waterkuil (S2) bloot.

Ook in de sleuven 5 en 6 werden grachten aangetroffen ter hoogte van de percelen 158 en 163. De bodemgesteldheid maakte het echter moeilijk om andere sporen af te lijnen binnen de sleuven.

ZONE II

De tweede zone bevat het perceel 150 (Evergem, 2e afdeling sectie E), langs de Belzeelse Kerkweg. Hier werden sleuf 5 en 6 van de voorgaande zone doorgetrokken en werd 1 bijkomende sleuf 7 aangelegd. Daarbij was direct duidelijk dat dit terrein zwaar verstoord is door een reeks parallelle 'grachten', die ca. 20 cm. van elkaar zijn verwijderd. Een coupe op één van deze grachten toonde dat deze ca. 40 cm tot 50 cm diep waren. Op dit terrein kon geen enkel ander spoor aangeduid worden. Het is momenteel onduidelijk aan welke activiteit dit fenomeen moet toegeschreven worden.

Figuur 7: Waterput of waterkuil S2 in Sleuf 4.

Figuur 8: Kijkvenster tussen Sleuf 3 en 4 met paalsporen en een gracht.

Figuur 9: Verstoringen in Sleuf 5.

ZONE III

Ook de derde zone ligt langs de Belzeelse Kerkweg en bevat de percelen 148 en 140 (Evergem, 2e afdeling sectie E). Hier werden 4 sleuven parallel met de perceelsgrens volgens een quasi N-Z-richting aangelegd. Ook deze waren zwaar gehavend door landbouwactiviteit, vnl. door ploegsporen en maïssilo's.

In de sleuven 10 en 11 werd een gracht en enkele paalsporen ontdekt. Uit de aangelegde kijkvensters bleek dat deze sporen zwaar verstoord waren en ze nog weinig samenhang vertoonden.

Figuur 10: Verstoringen in Sleuf 6.

Figuur 11: Verstoringen in Sleuf 10.

Figuur 12: Sleuvenplan.

VII. Besluit

Het vooronderzoek op de percelen (Evergem, 2e afdeling sectie E, nrs. 163, 158, 150, 157, 151a en B, 148, 140 en 147²) van de toekomstige verkaveling tussen de Belzeelse Kerkweg en Ralingen toont enerzijds de aanwezigheid van archeologische sporen aan, maar legde anderzijds ook heel wat verstoringen bloot van recente of subrecente oorsprong die een zware impact hadden op het bodemarchief. Er dient dan ook een afweging gemaakt worden hoe er met een dergelijk beschadigd bodemarchief wordt omgegaan. Het terrein kan op basis daarvan opgedeeld worden in 3 zones.

Het lijkt echter wel opportuun om een deel van Zone I op te graven. Hoewel het patrimonium beschadigd is en mogelijk ook te lijden kreeg van erosie zijn de aanwezigheid van meerdere grachten in de verschillende sleuven, de aanwezigheid van zeker al één waterput of waterkuil (sleuf 4) en de vondst van verschillende paalsporen in het kijkvenster tussen sleuf 3 en 4 toch indicaties van één of zelfs meer archeologische sites. Hier is een archeologisch onderzoek zeker aangewezen en de KLAD zal daarvoor een PVE opstellen.

Zone II is volledig verstoord en komt niet in aanmerking om verder te worden onderzocht.

Zone III bevat dan wel weer archeologische indicatoren, maar ook hier is de verstoringsgraad heel hoog. Ook hier lijkt het niet aangewezen om een vervolgonderzoek te laten uitvoeren.

Figuur 13: Afbakening van de zones op de luchtfoto. (© gisoost.be)

VIII. Bibliografie

- BOURGEOIS J., MEGANCK M., SEMEY J. & VERLAECKT K., 1999. Cirkels in het land. Een inventaris van cirkelvormige structuren in de provincies Oost- en West-Vlaanderen. III. In: *Archeologische Inventaris Vlaanderen. Buitengewone reeks*, nr. 7.
- BRUGGEMAN J. & REYNS N., 2011. Evergem Christoffelweg. In: *Jaarverslag 2010. Kale – Leie Archeologische Dienst*, pp. 68 - 74.
- DE LOGI A., DECONYNCK J., VANHOLME N. & RENIERE S., 2009. *Archeologisch onderzoek Evergem - Koolstraat. Koolstraat 1 oktober 2008 tot 10 juni 2009*. (=KLAD-Rapport 15)
- DE LOGI A. & SCHYNKEL E., 2009. *Archeologisch onderzoek Evergem Schoonstraat. 7 april tot 22 augustus 2008*. (= KLAD-rapport 7)
- DESEYN G., DESMET G., ROMMELAERE J., VERLOT M., 1984. Sporen van een Gallo-Romeinse nederzetting te Evergem « Vierlinden ». In: *VOBOV-INFO*, 15, pp. 14 - 30.
- DEVRIENDT I. & LALOO P., 2011. Evergem De Nest. In: *Jaarverslag 2010. Kale – Leie Archeologische Dienst*, pp. 74 - 79.
- HOORNE J., LALOO P., CROMBÉ PH. & DE CLERCQ W., 2009. *Archeologisch vooronderzoek te Rieme - Noord. (gem. Evergem, prov. Oost-Vlaanderen). Juli tot oktober 2009*. (= UGent Archeologische Rapporten nr. 19)
- LALOO P., DE CLERCQ W., PERDAEN Y. & CROMBÉ PH., 2009. *Het Kluizendokproject. Basisrapportage van het preventief archeologisch onderzoek op de wijk Zandeken (Kluizen, gem. Evergem, prov. Oost-Vlaanderen). December 2005 - december 2009*. (= UGent Archeologische rapporten nr. 20)
- VAN DE VIJVER M., KEPPENS K., SCHYNKEL E. & DALLE S., 2009. *Archeologisch onderzoek Evergem - Ralingen/Schoonstraat. 23 februari tot 26 juni 2009*. (=KLAD-Rapport 14)
- VANMOERKERKE J. & SEMEY J., 1983. Opgraving van een circulaire structuur uit de metaaltijden te Evergem-Ralingen. Voorlopig verslag. In: *VOBOV-INFO*, nr. 11, pp. 26 - 30.

